

Lokalhistorisk arkiv &
Lokalhistorisk forening i Sakskøbing

Årsskrift 1995

3. årgang

Lokalhistorisk arkiv &
Lokalhistorisk forening i Sakskøbing 1995

Redaktion : Holger Karlsen

Tryk : Amtscentralen Maribo

Omslag :

Indgangsparti ved Tårs kirke - tegnet af Herve Mortensen.

FORORD

Så er der atter udkommet et lokalhistorisk årsskrift, og det er som sædvanlig Lokalhistorisk arkiv og Lokalhistorisk forening i Saksøbing, der står bag udgivelsen. Årsskriftet er åbenbart kommet for at blive, idet interessen for lokalhistoriske beskrivelser har vist sig at have et stort publikum.

I lighed med de tidligere årsskrifter, så indeholder 1995-udgaven lokalhistorie om kendte personer og hændelse fra Saksøbing og omegn.

Johan Jørgensen tager os med på en nostalgisk vandring rundt i den gamle købstad i beretningen: Saksøbing - min barndoms by i 20-erne og 30-erne.

Og så har den gamle lokalhistoriker Herman Hansen atter været fremme med penen i hans fortælling om: Livet på landet i gamle dage - fra den gang hans mor og moster var børn på en mindre landejendom i Ettehave.

Hans Bech har igen behandlet et emne fra tiden omkring 2.verdenskrig. Denne gang er det en grundig bearbejdet artikel om: Tyske flygtninge i Saksøbing 1945-47. Det har endda været muligt at illustreret artiklen med originale fotos fra den gang.

Serien om egnens kirker fortsætter denne gang med Radsted kirke, og der er således mulighed for igen at kunne glæde sig over Poul Rasmussens grafik.

Det er Jytte Romme, der har lagt ord til en økonomas erindringer om juleforberedelserne på en stor institution, nemlig Saxenhøj, og vi kan næsten fornemme duften af klejner og vaniljekranse.

Og så er det igen Johan Jørgensen, der er på spil med en munter historie. Han giver os et portræt af Isenkræmmer Henrik August Meisner, der ofte chokerede byens borgerskab med sine spydige, men muntre bemærkninger. Mon der er plads til sådanne originaler i nutidens Saksøbing?

Saksøbing roklub har haft 90-års fødselsdag og har i den anledning fået et par ord med på vejen.

Og så er der igen bladet i Østlollands avis for at se, hvad der skete for 100 år siden. Det er interessant at læse avisens annoncer og på den måde danne sig et billede af datidens liv og levned i Saksøbing. Avisens små notitser fortæller om valg til rigsdagen, om den strenge vinter i 1895 og om "store sager" fra byrådets dagsorden.

Da årsskriftet tillige har stor udbredelse blandt arkivets mange brugere og blandt foreningens store medlemsskare, er det naturligt, at der også er plads til såvel arkivets som foreningens årsberetning.

GOD FORNØJELSE.

Holger Karlsen

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Forord.....	3
Indholdsfortegnelse.....	4
Sakskøbing - min barndoms by i 20-erne og 30-erne.....	5
Livet på landet i gamle dage.....	13
Tyske flygtninge i Sakskøbing 1945 - 47.....	17
Radsted kirke.....	29
Jul på Saxenhøj.....	33
Portræt af en munter mand - isenkræmmer Henrik Meisner..	36
Sakskøbing roklub - 90 år.....	41
Det skete i Sakskøbing for 100 år siden.....	43
Årsberetninger.....	47

SAKSKØBING

- min barndoms by i 20-erne og 30-erne.

Jeg er født og opvokset i Saksøbing og har boet der i næsten al min tid, bortset fra to korte perioder.

Da jeg for 11 år siden gik på efterløn, meldte sig det problem, hvad jeg nu skulle lave. Og det blev lokalhistorie, der kom til at udfylde en hel del af min tid, og det er da også min baggrund for at skrive denne lille artikel.

Min far var murersvend, og mine forældre blev i 1928 pedel på Teknisk skole. Den lå på hjørnet af Torvet og Kirkestræde og er i dag afløst af det smukke anlæg med "Paraplypigen".

Da jeg fra lejligheden på 2. sal havde en glimrende udsigt over torvet, er det naturligt, at jeg starter her.

Torvet var ikke asfalteret, men belagt med brosten, og nogle gange om året, blev der luget imellem brostenene. Det var som regel nogle koner, der havde det arbejde.

På torvet var der den gang to lygtepæle, og de klarede belysningen indtil i 1940, da de nuværende 4 lygtepæle blev sat op samtidig med afsløringen af Eickhoffs skulptur "Roepigerne".

Første gang torvet blev asfalteret var i 1929, og man lagde blot asfalten direkte oven på brostenene, så den asfaltbelægning blev med tiden temmelig bulet.

Før i tiden var byens torv et mylder af aktivitet. Der var grisemarked hver onsdag,

og om lørdagen var der almindelig torvedag, hvor de forskellige handlende solgte slagtervarer, ost og grøntsager.

Men den helt store oplevelse var sommermarkedet, når gøglerne satte deres telte og karruseller op.

Karrusellen blev som regel trukket af nogle store drenge, som gik rundt oppe under teltdugen. De fik kun nogle få ører for en times arbejde, og andre gange fik de kun en gratis karruseltur.

Man kunne købe is og pølser, og der var boder med alskens nips og andet bras.

Sommermarked på torvet.

Is-Hansen på sin faste plads på torvet 1938.

Og så var der professor Labri, der med fup og løjer fik lokket folk ind i teltet. Han reklamerede blandt andet med at vise et skelet af et menneske. Men da forestillingen tog sin begyndelse, løftede han blot en teske og sagde: "Nu ser De *ske lettet af et menneske*". Enkelte af tilskuerne blev vrede, men de fleste morede sig over hans harmløse løjer.

Der var luftgynger og svingkarruseller, og det hændte også, at der blev opstillet en "dødsdrom". Det var en slags stor tønde, der var åben for oven. Den var 6-7 m i diameter og 7-8 m høj, og på den indvendige, lodrette væg kørte et par motorcyklister rundt og lavede mere eller mindre halsbrækkende numre, mens tilskuerne stod øverst oppe og kunne kigge ned på de kørende.

Der var en øredøvende larm, og sammen med lirekassemænd og de forskellige udråbere gav gøglermarkedet genlyd i hele byen.

Lirekassemanden var som regel en krigsinvalid eller en enlig mand med mange, små, moderløse børn, og på lirekassen var der et skilt, hvorpå der stod om mandens elendighed.

På markedspladsen var der også nogle af byens handlende, som solgte is, eller de havde lykkehjul.

"Is-Hansen" eller "Ismakker", som han også kaldtes, havde en ganske lille isvogn på 2 hjul, som han i sommertiden kørte rundt med i byen. Han var selvfølgelig også med, når der var marked, og han havde sin faste plads midt på torvet under et af træerne.

Omkring torvet var der midt i 30-erne en masse forretninger. Man kunne derfor med rette sige, at torvet var byens midtpunkt.

Torvet 2 havde den gang som i dag to forretninger. Til højre var det Frederik Gundorphs jagtmagasin, og ved siden af havde barber Bolvig sin salon.

I næste ejendom var det købmand Henriksen. Han efterfulgte August Green, der havde drevet købmandsgård i ejendommen i mange år.

Så fulgte sparekassen med Peder Pedersen som bestyrer.

Han var iøvrigt byens borgmester fra 1921 til 1937, hvor han blev afløst af Peder Kirkegård, der hermed blev byens første socialdemokratiske borgmester.

I Torvet 6 havde installatør Hovman Poulsen forretning, og desuden var der en lille butik, som solgte parfume.

Derefter kom Centralhotellet, hvis ejer var Rasmus Rasmussen. I denne bygning var der også telefoncentral indtil 1932. Så blev den flyttet til Gåsetorvet 3 - til en bygning som man den gang kaldte "det lille Amalienborg". Samtidig blev telefoncentralen automatiseret som en af de første i landet.

I ejendommen Torvet 8 var der flere forretninger. På hjørnet var der i begyndelsen af 30-erne en købmand Olsen, som imidlertid lukkede og blev afløst af materialist Eneø. Han var der i nogle år, men flyttede senere til Wichmans ejendom i Brogade. Det var barber Nielsen, der ejede hele ejendommen. Ud over hjørneforretningen, havde han selv barbersalon, og så var der endda plads til yderligere en lille butik, nemlig cigarhandler Johan Knudsen.

Og derefter lå Borgerskolen og Teknisk skole.

Torvet med Borgerskolen og Teknisk skole 1928

Derefter kom Torvet 13 med en lille, hyggelig restauration, hvor ejeren hed Jørgen Larsen. Det var et af byens gode madsteder, og sønnen Rudolf, der oprindeligt var barber, hjalp til i restaurationen.

Bager F.W.Schultz havde bageri i nr.11. Han bagte rugbrød, sigtebrød og franskbrød og desuden wienerbrød - især de berømte basser.

Han var for det meste ene om at bage, og om eftermiddagen kørte han ud med brød, såvel i byen som på landet.

Oven på bagerforretningen boede malermester P.Hansen, som var en dygtig maler og mester for de fleste foreningsfaner her på egnen. Malermesteren var iøvrigt farbroder til den kendte politibetjent Pantman Hansen.

Den næste ejendom var hotel Saksøbing, der tillige rummede byens teatersal.

Værten hed Michaelsen, og hotelkarlen hed Laurits Petersen, der var kendt og afholdt af alle.

Når der kom handelsrejsende til byen, så foregik det næsten altid med tog, og de fleste havde nogle store kufferter med. men Laurits mødte op ved stationen og transporterede bagagen på hotellets store 4-hjulede trækvogn.

Hotellet havde også en åben automobil, der blev brugt, når der var fest i Holmeskoven. Det var værten selv, der kørte.

Lige over for hotellet lå det lille torv med "Dametræet", der var plantet i 1915 i anledning af kvindernes valgret.

På det lille torv havde vognmand Rasmus Rasmussen nogle vogne stående.

Han boede i Juniorsgade 9, og om morgene-

nen, når vognmanden lukkede porten op, så gik hans to heste, Ole og Peter, selv over gaden og stillede sig foran vognen og ventede på at blive spændt for.

Vognmand Rasmussen var iøvrigt af den gamle, seje type, som havde sin egen mening. Han kørte mange mursten og andre byggematerialer, og hvis folkene på byggepladsen bad om at få materialerne kørt ind på pladsen, så kunne det aldrig lade sig gøre, og så læssede han af ved vejen.

Hvis folkene derimod sagde, at han hellere måtte læsse af ved vejen, da han vist ikke kunne komme ind på pladsen, så svarede han: "Kan jeg ikke komme ind på pladsen? Det skal jeg vise, at jeg kan". Og så fik folkene deres materialer ind, hvor de gerne ville have dem.

Ved siden af det lille torv boede isenkræmmer Meisner, der den gang var repræsentant og havde overdraget forretningen til Alfred Carstensen. Meisner boede selv på 1. sal.

Hjørneejendommen, Torvet 1 - ca. 1930

I den næste ejendom var der et sæbeudsalg, der hed "Økonomien", og derefter kom Thaaning Steffensens boghandel.

I hjørneejendommen havde Ove Lund konfektionsforretning, og ovenpå denne forretning var der i 1934 kommunekontor.

Senere rykkede tandlæge Wulf Jensen ind i lokalerne.

Foruden de her nævnte forretninger omkring torvet, havde Torvegader og Brogade mange handlende.

Søndergade havde selvfølgelig også en del forretninger, men det var Vestergade, der var byens egentlige hande­lsgade.

Byen havde mange små butikker, hvor konen passede forretningen, mens manden gik på arbejde.

Sakskøbing købstad, der i 1930 havde 2100 indbyggere, var en meget aktiv by med mange store arbejdspladser.

Det var først og fremmest Sukkerfabrikken, der godt nok lå i Rørbæk, men som alligevel var den største arbejdsplads - især under roekampagnen.

Men der ud over havde byen flere store købmandsgårde, som beskæftigede mange folk. Der blev handlet med korn og andre grovvarer, og der var ofte travlhed i magasinerne.

Foruden de mange forretninger, så var der mange handlende, der kørte rundt i gaderne og solgte varer fra hestevogn eller trækvogn, der var den tids mest almindelige transportmiddel.

Der var ikke mange, der havde bil - slet ikke privatbil. Nogle havde en bil, der kunne bruges både til varebil og til privatbil.

Jeg husker slagter Andersens Ford, der om hverdagen havde en varekasse bag på. Når den skulle bruges til søndagskørsel, blev varekassen løftet af, og det oprindelige udstyr med tag og sæder blev sat på plads.

På den tid var der mindst fem gartnerier i byen. Nogle af gartnerne havde et lille ud­salg, andre havde nogle koner, som gik rundt i byen og solgte forskellige grøntsager, og konerne bar varerne i nogle lange smalle kurve.

Der var også en mand, der gik rundt i byen og ringede med en klokke samtidig med, at han råbte om de forskellige for­retningers gode tilbud. Hvad han hed, husker jeg ikke, men vi drenge sagde gerne: "Nu kommer "Lokken" med klokken".

Det var meget almindeligt, at kalde folk ved øgenavne den gang.

Og byens vægter - Carl Hansen, der boede i Juniorsgade 15 - gik rundt i byen og var i uniform og blankskygget kasket.

Han slog på tromme og bekendtgjorde forskellige oplysninger til borgerne. Der kunne være tale om fristen for betaling af skat og den slags.

Og med til billedet af byens persongalleri hørte også natmanden, der tømte byens lokummer på den tid, hvor kun ganske få havde wc.

Omkring midten af 30-erne blev selve byen kloakeret, og der blev påbudt wc for alle - bortset fra dem, der boede på markjordene, der selv måtte tømme lokums-spanden.

I 1930 blev benmelsfabrikken "Trio" opført ved Lunden. Byrådet regnede med, at den gav en del arbejdspladser, hvad den vel også gjorde, men at den nye fabrik skulle give en så ubehagelig stank ind over byen, havde man vel næppe regnet med.

Og selv om det blev bedre med årene, så var det til tider ulideligt, især når fjorden samtidig viste sig fra sin mest ubehagelige side.

Ved Lunden var der den gang kun nogle få huse og ved Parkvej og Vestervang mange ubebyggede grunde.

Fra midten af 1930-erne begyndte man at bygge parcelhuse på arealerne, men det tog næsten 20 år, før det ellers så attraktive område blev helt udbygget.

I slutningen af 1930-erne blev alderdomshjemmet på Maribovej opført, og sygehuset fik en stor tilbygning.

Den gamle Engberggård blev nedrevet, og den nuværende ejendom blev opført.

1935 var året, hvor man anlagde badeanstalten ved fjorden, idet det gamle badehus, der lå vest for roklubhuset, blev flyttet ud til den nye badeanstalt. Der blev lavet to nye badehuse mæge til det gamle, og der blev opstillet en rutschebane og nogle vipper.

En kystsikringssti langs fjorden blev samtidig udført som nødhjælpsarbejde.

Badeanstalten ved Saksøbing Fjord.

Badeanstalten ved Saksøbing fjord.

Jeg vil ganske kort omtale nogle store brande, som gjorde et stort indtryk på mig - ja, på alle byens borgere.

En pyroman forsøgte i november 1933 at afbrænde Hotel Saksøbing. Der var anlagt to bål, men ilden gik heldigvis ud af sig selv. Men året efter havde pyromanen bedre held med sig, hvis man kan sige det sådan. Der blev antændt bål tre steder i byen, nemlig på Saksøbing tømmerhandel, som nedbrændte til grunden, og hos tømmermester K. Topp, hvor værkstedet nedbrændte sammen med et beboelseshus i umiddelbar nærhed.

Ved P. Hansens tømmerplads i Saxemarken havde pyromanen også været på spil, men her gik ilden ud af sig selv, og pyromanen blev aldrig fundet.

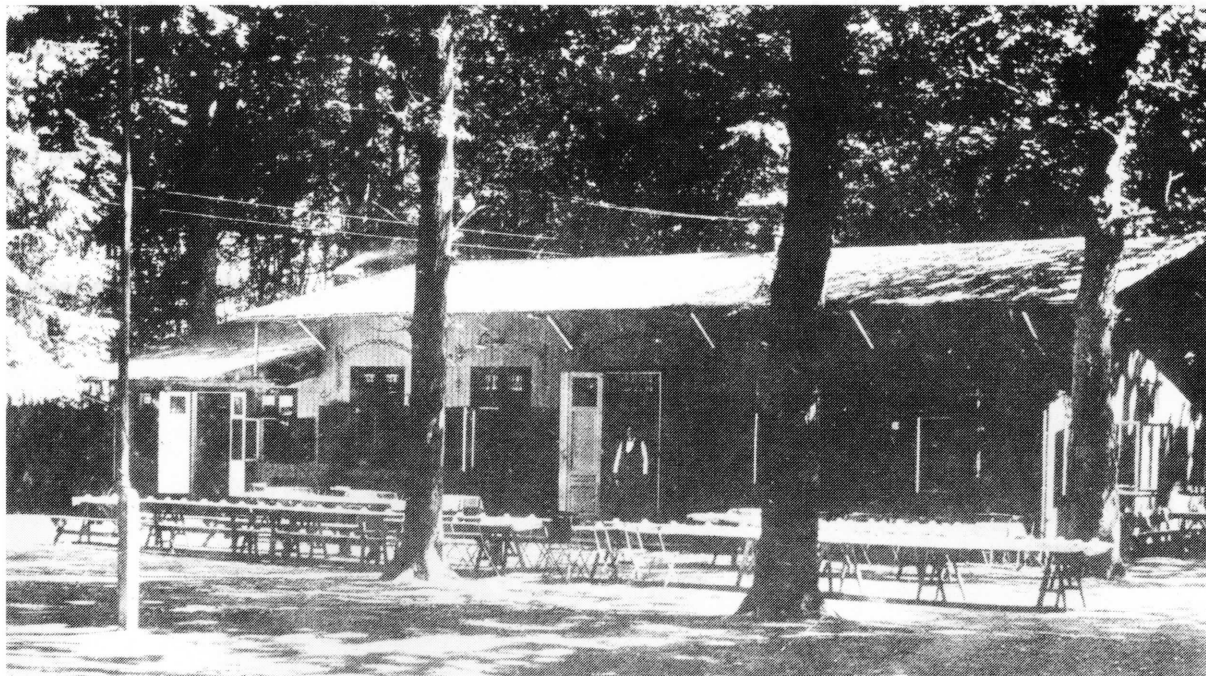
De samlede brandskader blev opgjort til ca. 400.000 kroner, der dengang var et betydeligt beløb.

Holmeskoven, som den gang ejedes af grevskabet Hardenberg (navnet ændret til Krenkerup i 1939), var et kendt udflugtsmål.

Holmeskoven var hver sommer rammen om mange fester med alskens gøgl, fest og halloj.

Og det store Cirkus Krone har også haft slået teltpælene op i Holmeskoven, selv om cirkus i byen normalt foregik på boldpladsen ved Sies park.

Nogle af de fester, som jeg bedst husker var sygekassefester, grundlovsfester og 1. maj-fester, der den gang blev fejret med brask og bram.

Pavillionen i Holmeskoven

Pavillonen i Holmeskoven blev opført i 1890 på lejet grund og ejedes af Hotel Saks København. Den skulle have været nedrevet i efteråret 1942 for at give plads til Stadionvej, men nedbrændte den 1. juni samme år.

Som et kuriosum kan det nævnes, at indgangsporten til Holmeskoven, der var af jern, stadig eksisterer som indgang til kolonihaveforeningen Dannebrog ved Rønnebærvej.

I 1932 blev der åbnet en zoologisk have i baghaven til Brogade 4, og der var udstillet nogle aber i vinduet ud til gaden. Men det var en kort fornøjelse, fordi nogle damer fra byens bedre borgerskab mente, at det stred mod anstændigheden, når aberne tisede op ad vinduet, mens folk stod og så på det. De meldte det på politikonkoret, og aberne blev fjernet, og kort tid efter blev alle dyrene flyttet til Nykøbing.

Det vil ikke være rigtigt at skrive om trediverne uden ganske kort også at omtale

tiden fra 1919 til 1930. Det var nemlig en periode, hvor der var rigtig gang i byens udvikling.

Byen ejede en del jord bag rådhuset, som blev kaldt "Rådhusmarken", og arealerne mellem Juniorsgade og banelinien, som ejedes af slagternester Eriksen, blev kun benyttet til agerbrug.

Flere husejere i Søndergade havde også jordlodder, der gik den vej. Men da man ville anlægge en ny gade, forlangte lods-ejerne en meget høj pris for jorden.

Man blev dog til sidst enige om prisen, og Rådhusgade blev anlagt med nogle meget attraktive byggegrunde midt i byen. De blev hurtigt solgt og bebygget.

Byggeaktiviteten var iøvrigt meget stor i 20-erne, idet der foruden husene i Rådhusgade blev opført flere store ejendomme. Her kan nævnes præstegården, Anstaltens avlsgård, bagermester Roar Rasmussens ejendom i Torvegade m.fl., og af store anlægsarbejder kan nævnes nye kajanlæg på begge sider af havnen samt B-Frems stadion ved Lunden.

Johan Jørgensen

LIVET PÅ LANDET I GAMLE DAGE

I det følgende vil jeg fortælle lidt om livet på landet i gamle dage, som min mor og min moster oplevede det som barn og ung.

Min mors og min mosters forældre ejede en mindre landbrugsejendom i Ettehave beliggende i Slemminge sogn.

Bedstefar havde en lang arbejdsdag. Tidlig op om morgenen for at ordne og fodre besætningen, inden han hver dag året rundt tog ud på sin rute med hest og vogn for at indsamle mælken i tunge spande fra forskellige gårde, for derefter at køre mælken til behandling på mejeriet "Kildedal".

Udover at bedstefar var landmand, var han også spillemand. Han kom ofte sent hjem, når han havde spillet til fest. Det var ikke megen søvn, han kunne få, inden han gik i gang med dagens arbejde.

Bedstemor måtte som yngre tage sin del af det daglige slid. Foruden den daglige madlavning og passe hus, måtte hun også malke køerne, og i perioden 1865 - 1879 fødte hun otte børn, hvoraf de syv voksede til.

Foruden at passe børn, så måtte hun deltage i alt forefaldende arbejde på gården og i marken.

Bedstefar, tjenestepigen Elna og bedstemor på høstarbejde 1910.

Da hun blev ældre, og børnene var rejst hjemme fra, fik hun en ung pige til hjælp. Pigen blev fæstet i 1905, da hun var 15 år, og hun rejste først fra bedstemor i 1920 for at blive gift. Hun døde iøvrigt først i 1989 i en alder af 97 år.

Min mor blev født den 22. juli 1876 og havde sine første skoleår hos lærer E. Due i Slemminge skole.

12 år gammel kom hun ud at tjene, hvilket ikke var ualmindeligt for børn på landet i de tider. Levevilkårene var små og børnene mange. Når børn blev fæstet i den alder, så skulle de også gå i den lokale skole på stedet, da der normalt var skolegang til konfirmationsalderen.

Secilie, som min mor hed, fortæller om sin første skoletid i Slemminge:

Skole- og kirkestien fra Ettehave til Slemminge var lang og trang. Om efteråret var stien smattet, og om vinteren, når snefaldet satte ind, måtte vi gå en lang omvej ad landevejen. Vi havde træsko på og fik våde fødder, men det tog vi ikke så nøje. Når vi kom hjem, blev de våde sokker og tøjet hængt til tørre på kakkelovnen.

I skolehverdagen fik vi en ekstra oplevelse, når der var kirkelige handlinger i Kirken, der lå lige over for skolen. Her skulle læreren deltage som degn, hvilket for en stund fritog børnene for at terpe lektier. Jeg har fået fortalt, at da mine bedsteforældre fejrede deres guldbryllup i 1914 i Slemminge forsamlingshus, som havde tilnavnet "Hesteomgangen", ankom gæsterne først til Slemminge kirke i deres hestekøretøjer for at gå til alters inden festen.

Og drengene fra skolen fik lov til at gå over vejen for at holde hestene, så længe højtideligheden stod på. Det gav heldigvis en drikkeskilling.

Selv om børnene kun gik i skole hver anden dag, var det ikke ensbetydende med at de havde megen tid til rådighed derhjemme. Der var altid noget at hjælpe til med. Der skulle for eksempel bæres risbrænde ind til komfuret eller tørv til kakkelovnen.

Når der blev fyret med tørv, kunne det undertiden give en kedelig lugt i stuen. Og når der så var samlet mange børn, kunne det ikke undgås, at der også somme tider smuttede en lille prut, og så sagde bedstefar: "Hvem har nu lagt en tørv på"?

Det var også meget almindeligt, at de ældre søskende skulle se efter de små, og min mor har fortalt, at hun engang skulle være barnepige for to af hendes mindre søstre.

De legede ude på marken og var kommet i nærheden af en mergelgrav - et vandhul, der iøvrigt var opstået ved at man gravede mergel for at sprede det ud over markerne, og derved gøre jorden mere dyrkbar.

Men pludselig gled den næstyngste af pigerne på den stejle skråning og faldt i mergelgraven.

Min mor sprang imidlertid resolut ud efter hende, og heldigvis virkede de mange uldskørter, som piger den gang have på, som en slags svømmebælte. Efter store anstrengelser, kom de heldigvis velbeholdne på land.

Og hjemme fik de det våde tøj af og blev puttet i alkoven - datiden seng, der stod langs væggen i den stue, hvor man også opholdt sig til hverdag.

Her kunne pigerne så ligge under de tunge olmerdugsdynner og samle kræfter oven på forskrækkelsen.

Moster Marie
90 år

Min moster Marie fortæller i et fødselsdags-interview i Folketidende fra oktober 1955 i anledning af hendes 90 års fødselsdag følgende om livet på landet i gamle dage:

Efter min konfirmation kom jeg ud at tjene hos noget familie på en større gård i Vantore.

I høsten hjalp jeg til hele dagen. og når jeg vendte tilbage til gården, måtte jeg malke 8-9 køer. Jeg var så træt om aftenen, at jeg næsten ikke kunne komme af tøjet.

Om vinteren måtte jeg karte og spinde uld for madmor, kun lørdag aften havde jeg fri. På frisøndage gik jeg til fods fra Vantore og hjem til Ettehave - en strækning på 19 kilometer - og tilbage igen om aftenen.

Og dagen efter var jeg øm i mine ben, men jeg var ikke bange for at gå alene den lange vej.

Der var nok at gøre i en landhusholdning den gang.

Der blev bagt brød året rundt og brygget øl. I efteråret var det slagtetid, og så var der travlhed med at fylde sulekarrene.

Foruden grise, slagtede vi altid et par lam og en halv snes gæs. Gæssene blev saltet ned og senere brugt til sulemad.

Vi købte sild hos den stedlige fisker og lagde dem i saltlage. Der kom altid salt sild på bordet til frokost, når det skulle være lidt pænere og dertil en dram eller tre til mændene. Den gang så man aldrig kvinder drikke snaps.

Moster Marie fortæller også om et bondebryllup, som en af døtrene på gården indgik.

Der var et vogntog på et par kilometer på vejen ind til Nysted kirke, hvor brylluppet skulle stå.

På hjemvejen blev brudeparret og de mange gæster overrasket af et kraftigt tordenvejr med efterfølgende skybrud. Alle på de åbne køretøjer blev gennemblødte.

I haven var der rejst et stort telt, hvor festen skulle forgå, men dette måtte opgives, da regnen havde gennemvædet teltdugen, så al bordækning var ødelagt.

Spisningen måtte så flyttes indendørs under stort besvær, og det var godt, at første ret på bryllupsmenuen var dejlig varm suppe med trilleboller med korender. Det var noget, der tøde op på de våde og forfrosne gæster.

Og der kom selvfølgelig også noget i glassene, så det blev trods alt en rigtig bryllupsfest med dans bagefter i det våde telt i haven.

Og moster Marie slutter interviewet således :

Min mor og far var flittige og arbejdsomme mennesker, og jeg har også fra barn af været vant til at bestille noget, Men jeg har haft et godt barndomshjem, og det betyder meget.

Min moster blev 92 år.

Herman Hansen

TYSKE FLYGTNINGE I SAKSKØBING 1945 - 47.

- af Hans Bech

En flok tyske flygtninge holder hvil i landevejsgrøften - bevogtes af modstandsfolk - maj 1945.

Artiklen er udarbejdet på grundlag af arkivoplysninger samt oplysninger fra hospitalinspektør Knud Botfeld, CB-værnepligtig i den omhandlede periode Kaj Ulm og Poul Larsen samt tidligere skatteinspektør Børge Larsen.

Fotos er stillet til rådighed af Kaj Ulm og tidl. socialinspektør Dorrit Minor Nielsen, hvis far som vognmand kørte for flygtningeadministrationen.

Yderligere oplysninger om emnet kan findes i Henrik Havreheds afhandling.

Indledning.

I 1995 er det 50 år siden, at vi i Danmark oplevede en flygtningestrøm på omkring 300.000 personer, der flygtede fra krigen i den østlige del af Tyskland, hvor russiske tropper trængte den tyske hær tilbage.

Begivenhederne dengang satte præg på danskernes hverdag i tiden frem til 1949, hvor de sidste flygtningen blev transporteret tilbage til deres hjemland.

I dag oplever vi også en flygtningestrøm, dog ikke i samme omfang. Og vores muligheder for at tage imod flygtninge og vise menneskelighed er langt større i dag end dengang.

For at sikre lokalhistorien om disse begivenheder for 50 år siden for eftertiden, og for at sætte begivenhederne fra dengang lidt i relief til nutiden, har vi i årsskriftudvalget fundet, at det var tiden at få nedskrevet lidt om disse begivenheder.

På den plads, der er til rådighed, er det ikke muligt at få alt med, men yderligere materiale i form af kassettebånd, arkivmateriale og dagbogsoptegnelser fra personer, der var med i flygtningeadministrationen, findes på Lokalhistorisk arkiv.

Forhistorie.

Da mange i befolkningen ikke har personlige erindringer om den tid, og historieskrivningen om emnet ikke har haft den store plads i undervisningen i skolen, vil det nok være nødvendigt at give en kort redegørelse om begivenhederne, der førte til flygtningestrømmen til Danmark.

I sommeren 1939 angreb Tyskland Polen, og efter få ugers kamp var landet nedkæmpet. Rusland gik også på et tidspunkt ind i krigen, og de to lande enedes om en deling af landet.

I juni 1941 brød Hitler imidlertid sin aftale med Stalins Sovjetunionen og gik til angreb mod Rusland.

Før jul var de tyske tropper nået næsten frem til Moskva, men her stoppede angrebet, og i den hårde vinter fik russerne mulighed for at stabilisere situationen. Tyske SS-tropper begik uhyggelige overgreb på den russiske civilbefolkning.

I årene 1942 - 44 bølgede kampene frem og tilbage, men fra sommeren 1944 måtte den tyske hær trække sig tilbage, og ved nytårstid var tyskerne trængt så langt tilbage, så russerne nu stod ved grænsen til det tyske rige.

Civilbefolkningen fra de østtyske områder flygtede i stort tal - frygten for krigen og for russiske overgreb var stor.

De nordtyske havnebyer Varnemünde og Rostock blev fyldt med flygtninge, og man begyndte at evakuere mange til det tysk-besatte Danmark, hvor forholdene trods alt var meget roligere.

Alt, hvad der kunne sejle, blev benyttet - det var lige fra store troppetransportskibe til fiskekuttere og lystbåde.

Overfyldte skibe og både søgte i den hårde vinter mod de danske strande og havne. Storme og angreb fra russiske u-både og fly gav store tab.

Eksempelvis sejlede en tidligere luksusliner "Wilhelm Gypke" fra Gdynia med over 8.000 flygtningen ombord over Østersøen.

Men allerede samme nat blev den torpederet af russiske u-både, og over 7.000 flygtninge omkom.

Og sådan fortsatte det med tab på over 17.000 flygtninge blot ved de konstaterede sænkninger.

Fra områderne ved Hamburg og Bremen flygtede de dels med jernbane og dels til fods op igennem Slesvig til Jylland.

Når flygtningene ankom, var de så godt som uden ejendele, og alle var udhungrede og var i dårlig helbredstilstand.

Indtil maj 1945 var det de tyske besættelsesmyndigheder i Danmark, der tog sig af flygtningene, og besættelsesmagten beslaglagde skoler med gymnastiksale, hotelsale, forsamlingshuse og større gårde.

Det var vinter, og flygtningene skulle bringes under tag.

Den tyske besættelsesmagt sørgede for forplejning ved blot at rekvirere det nødvendige. Flygtningene blev også forsynet med penge, der blev trukket fra den danske stat.

Det kunne godt give anledning til vanskeligheder, idet flygtningene mange steder gik frit omkring, og derfor kunne gå på indkøb i danske butikker.

Der var i forvejen ikke mange varer til den danske befolkning, så de handlende havde det ikke let. Hvis de betjente flygtningene, fik de vrøvl fra danske kunder, og hvis de sagde nej til flygtningene, hentede de bare et par tyske soldater, og så var der åbnet for handel. Det var en kaotisk tid.

Men samtidig med disse vanskeligheder, var der også en vis medlidenhed med de mange, gamle kvinder og børn, der var hovedparten af flygtningestrømmen.

Den 4. maj 1945 kom så meddelelse om den tyske kapitulation, og allerede i løbet af få dage begyndte de tyske tropper at trække sig tilbage.

Tyske besættelsetropper på vej hjem.

Det skete indledningsvis i god orden, men efterhånden, som de nåede grænsen, gik der opløsning i den gode orden.

Det var jo også en lang travetur for styrkerne fra Lolland.

De skulle over Storstrømsbroen, Sjælland og Fyn, før de kunne gå mod grænsen.

Og hvad kom de hjem til?

Da de tyske myndigheder havde kapitulert, var der ingen til at tage sig af flygtningene, og det blev derfor modstandsbevægelsen, der i første omgang skulle sikre ro og orden, men der skulle etableres en organisation, der kunne forestå flygtningeproblemet, og det skulle ske hurtigt for at sikre, at sultne flygtninge ikke begik selvtægt og stjal.

Den største del af det danske politi var hurtigt tilbage på stationerne efter, at de havde været "under jorden", og de begyndte at registrere flygtningene, hvoraf det viste sig, at der var en masse russere, polakker, tjekkere og andre nationaliteter.

Disse grupper blev betegnet som allierede flygtninge og efter kort tid overført til lejre, der blev drevet af Røde Kors.

Herfra blev de efterhånden returneret til deres hjemland, men nogle af dem valgte at blive i Danmark.

Men de tyske flygtninge skulle samles, og den nydannede regering traf hurtig beslutning at oprette en flygtningeorganisation med arbejdsminister Johs. Kjærboel som leder.

Statens civile luftværn, der var intakt, og som nu havde mulighed for at løse andre opgaver, fik til opgave at overtage arbejdet med flygtningene.

Borgmestrene i politikredskommunerne blev politisk ansvarlig, og dermed var den overordnede organisation tilrettelagt.

Flygtningeproblemet i Saksøbing.

Tidspunktet for de første flygtnings ankomst til Saksøbing-egnen kan ikke siges med sikkerhed, da det jo som sagt var de tyske myndigheder, der endnu "tog imod". Men de første er nok kommet i begyndelsen af 1945.

Indkvarteringen fandt sted på omegnes store gårde og i skolernes gymnastiksale. Det var de tyske styrker på Berritsgård, der besluttede bygninger og installerede flygtningene indtil den 4. maj 1945.

Tysk militær på Berritsgård april 1945.

I slutningen af april og i de første dage af maj kom der store mængder flygtninge ind til Rødbyhavn. Det foregik med tyske torpedobåde og gamle krydsere, og der var tale om 38 store og små skibe med omkring 20.000 flygtninge. Det var soldater, tidligere krigsfanger og tvangsarbejdere af forskellig nationalitet.

Da de danske myndigheder overtog flygtningeproblemet, var der ca. 2.000 inden for Saksøbing politikreds.

De fordelte sig således:

Berritsgård.....	ca. 1.000
Krenkerup.....	ca. 800
Nørregård.....	ca. 300
Majbølle forsamlingshus	ca. 15

Ud over de registrerede flygtninge, havde der nok været flere, men antallet skiftede i den første tid, fordi personer, der blev registreret som allierede flygtninge, hurtigt blev sendt videre.

Allerede den 15. juli 1945 blev de indkvarterede flygtninge i Majbølle forsamlingshus flyttet, så det igen kunne anvendes til sit egentlige formål.

Det fortælles iøvrigt, at der blandt flygtningene i forsamlingshuset var to læger, og at de opererede en dreng for blindtarmsbetændelse på stedet.

Ældre Sakskøbing-borgere vil også erindre læge Suren på Sakskøbing sygehus.

Han var kommet hertil som flygtning, men på grund af lægemangel fik han efter særlig godkendelse ansættelse som reserve-læge hos overlæge Johs. Thygesen.

Så sent som i september 45 kom en del flygtninge af fransk og belgiske nationalitet til en lejr, som blev oprettet på Engestofte avlsgård.

Den 7. november blev de indkvarterede flygtninge på Nørregård sendt videre med DFDS-skibet "Cimbria" fra Sakskøbing til Ålborg, da forholdene på Nørregård ikke var egnet til vinterophold.

Flygtninge på Sakskøbing havn venter på at gå ombord i S/S "Cimbria"

Ombordstigning i S/S "Cimbria" - farvel til Saks-købing - på vej til en ny flygtningelejr i Jylland.

Hvordan klarede man opgaven med at styre flygtningelejrene?

Da de tyske tropper forlod Berritgård, overtog modstandsbevægelsen ledelse og styring af lejrene midlertidig.

Men borgmester Peder Kirkegård var efter flygtningeministerens beslutning den øverste ansvarlige, og det civile luftværn med værnepligtige CB-ere skulle løse de praktiske opgaver.

Borgmester Kirkegård fik efter en henvendelse til garnisonen i Vordingborg en officer, premierløjtnant Sørensen, stillet til rådighed som assisterende luftværnschef og med flygtningeadministrationen som hovedopgave. Derudover kom en løjtnant Dan Åpilsen til, der fik ansvar for forplejningen.

Luftværnskontoret, der var beliggende i kælderen under politistationen, blev bemanded med indkommanderede CB værnepligtige, og Poul Larsen var kontorleder. Til hjælp fik han en anden CB-er. Det var Kaj Ulm, der havde haft en forretning i Søndergade.

Det er iøvrigt på grundlag af oplysninger fra Kaj Ulm, der har gjort det muligt at skrive denne artikel.

Kaj Ulm fotograferet sammen med tre flygtningepiger.

Den vigtigste opgave i første fase var at få forplejningen af de mange mennesker sat i system.

Flygtningeadministrationen havde i samarbejde med sundhedsstyrelsen udarbejdet en kostplan, der skulle sikre, at flygtningene fik en tilstrækkelig kost.

Når vi i dag læser kostplanen, må det erkendes, at der ikke har været tale om "luksusflygtninge".

KOSTPLAN, der skal sikre, at flygtninge får 2.000 kalorier daglig.

Tørkostportioner pr. person pr. dag:

150 g rugbrød
125 g sigtebrød
20 g smør eller fedt
25 g kødpålæg
25 g mager ost
15 g sukker
1 g erstatningste.

til dækning af morgenmad og frokost.

Varm middagsmad:

½ l pr. person af søbekål, kartoffelvælling, havrevælling, bygvælling eller sulevælling.

Hertil 50 g kød eller flæsk pr. person pr. uge.

Til børn og gravide i sidste 3 måneder kan der suppleres med ½ l sødmælk pr. person pr. dag.

Efter lægeordination fra dansk læge kan der yderligere bevilges 1 æg og 1 kop bouillon.

Hvorfra blev varerne leveret?

Det meste blev købt ved lokale handlende, idet kolonialvarerne blev leveret af skibshandelen i Brogade.

Mælk og andre mejeriprodukter kom fra

Rørbæk mejeri, og grøntsagerne blev leveret af en lokal grosserer, det var Is-Hansen, der også solgte ispinde på byens torv om sommeren.

Og hvad måtte det koste?

Ja, med vore dages prisniveau er det nok svært at forstå, at flygtningeadministrationen i ministeriet havde sat prisen for madvarer til 85 øre pr. dag pr. person.

Det betød da også, at de mennesker, som stod for indkøb og fordeling, havde mange vanskeligheder med at få pengene til at slå til.

Derfor søgte de ofte kontakt til landmænd fra omegnen og på den måde sikrede sig billige varer ved for eksempel selv at plukke et større parti tomater på Krenkerup.

På samme måde blev der plukket frugt til meget billige penge.

Transport af varer og personer.

I den første tid rådede luftværnskontoret ikke over køretøjer til varetransport, så den blev klaret af den lokale vognmand, Max Minor Hansen.

Kilderne til denne beretning fortæller om stor tilfredshed med den måde, som Minor Hansen løste opgaven på.

I alt slags vejr sørgede han for den vigtige transport. Når det var snestorm, måtte man øse sig igennem, og når lastbilen ikke kunne klare det mere, så foregik det med kane.

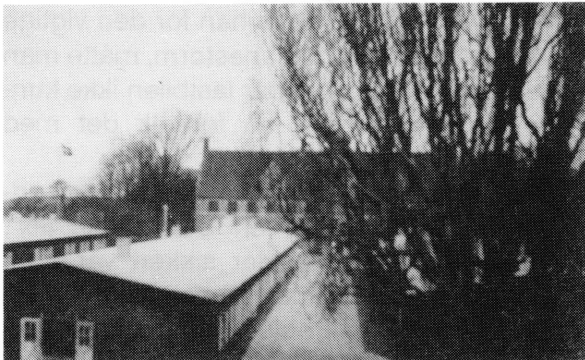
Premierløjtnant Sørensen havde fået udskrevet en privatvogn, en "Opel Super Six", fra en lokal borger, der sikkert var godt utilfreds med sådan at få beslaglagt sin bil. Og løjtnant Dan Poulsen fik udskrevet en "Norton" motorcykel.

Et parti rugbrød kom med kane og blev modtaget af lejrens drenge.

Når varerne blev leveret, var flygtningene meget nøjagtige med at kontrollere, at der var, hvad der skulle være.

Hvordan boede flygtningene?

Træbarakker på Berritsgård.

Indkvarteringen skete i de rum, der var til rådighed. Madrassen var en bunke halm omviklet med et tæppe, og så var der tæpper som sengetøj.

På Berritsgård benyttede man dels de mange barakker, der var bygget til danske soldater i 1942, og dels lokaler på selve slottet og andre disponible bygninger.

Lejrene her på egnen var ikke indhegnet med pigtråd, som det ellers var tilfældet i de jyske lejre, der stammede fra tyske militærlejre. Men der var bevogtning ved lejrene for at sikre mod samkvem med danskere. Det har dog ikke været helt let, især med de store grupper af unge piger, der var blandt flygtningene

Daglig ledelse i lejrene

Efterhånden som der kom orden i lejrene, blev der valgt en af flygtningene som tysk leder af lejren. Disse ledere havde stor indflydelse.

I august 1945 blev de 2 officerer, der havde været udlånt, kaldt tilbage til deres regiment, og cand pharm N.F.Bundgård, der tidligere havde været med til at organisere modstandsbevægelsen i Sakskøbing, blev nu luftværnschef.

En ny assisterende leder skulle også findes til den daglige ledelse af lejrene, og det blev Knud Botfeld, der var svigersøn til inspektør Gerner Nielsen på Anstalten.

Knud Botfeld.

Knud Botfeld kom fra ledelsen af en lejr for tidligere russiske krigsfanger på Bremersvold. Han var en mand med hjertet på rette sted, og både han og hans kone gik ind i arbejdet med stor dygtighed.

Der blev blandt andet organiseret skoleundervisning for de omkring 400 børn på Berritsgård, der var kommet væk fra deres forældre under det store ragnarok, der medførte deres flugt til Danmark.

Flygtningeadministrationen fik egne køretøjer.

Efterhånden lykkedes det at få anskaffet køretøjer, og vognparken kom op på:

- 1 lastvogn
- 1 politivogn -fransk Renault
- 1 ambulance - det var nærmest det, man i dag kalder en transit med plads til 9 -10 personer
- 1 motorcykel med sidevogn.

Da ikke mange havde stort kørekort den gang, fik man en midlertidig tilladelse ved politiet.

Hvis der så ikke var sket uheld i løbet af 14 dage, blev kørekortet forsynet med "ret til at føre stor vogn". Nu kunne man selv transportere flygtninge, hvis der skulle ske overførsler mellem lejrene.

Der blev hentet brænde i skovene, og man brugte de store flygtningedrenge til medhjælp ved sådanne opgaver.

En dag, da de kørte brænde, så Kaj Ulm ved et husmandssted på Nystedvej, at der stod 5-6 store pæretræer med masser af pærer i toppen.

De standsede og talte med ejeren og fik aftalt, at de næste dag kunne få lov til at plukke pærerne for 15 kroner.

Næste dag mødte Kaj Ulm op med et hold drenge, der plukkede på livet løs og nød det. Det blev til næsten 100 kg pærer, og så var der frugt til alle i lejren.

En medhjælpende chauffør, der hed Carl Schultz, kørte meget, selv om han havde et stift ben. Han rykkede sig bare lidt tilbage i sædet, når der skulle skiftes gear. Når han kørte motorcykel, så var det venstre ben hængt op i en strop på styret.

Flygtningebørnene på Berritsgård fik en kane-tur, og Botfelds bil kom på slæb. Pigen t.v. er Dorit Minor Nielsen.

Lidt om sundhed, sygdom, død og begravelse.

Som nævnt i indledningen var helbredstilstanden meget dårlig, da flygtningene ankom. Mange døde og blev begravet på Saksøbing kirkegård.

Da tyskerne regerede, foregik disse ting på en meget lidt ærbødig måde over for den afdøde. Hertil havde tyskerne set for meget til død i lang tid.

Da den danske flygtningeadministration tog over og der kom orden i sundhedsforhold, forplejning o.s.v., bedredes den almindelige helbredstilstand.

Der var læger med blandt flygtningene, som varetog lægetjeneste, og hvis det ikke kunne klares i lejren, blev det danske sundhedsvæsen med sygehuset inddraget.

Hvis der var tandlæge blandt flygtningene i lejren, så klarede man også den slags, men ikke alt kunne klares, udstyret var ikke til det.

Flygtningeadministrationen havde udsendt et cirkulære, hvori det blev bestemt, at hvis

tandpine ikke kunne kureres, så måtte tanden trækkes ud, plombering var der ikke penge til. Eksempelvis kom en af lederne op til en af byens tandlæger med en 14-års pige, der havde tandpine i en fortand. Lederen måtte beklageligvis meddele, at der ikke var penge til plombering, men tandlægen ville ikke trække fortanden ud og plomberede den uden betaling.

Trods den forbedrede helbredstilstand, var der mange dødsfald, der var jo mange gamle blandt flygtningene.

Til at begynde med begravede man i kister, men et cirkulære bestemte nu, at begravelse skulle ske i poser, hvilket var langt billigere.

Poserne, der blev sendt fra København, var imidlertid for små, og der måtte som regel bruges to hver gang.

I Saksøbing gik man dog tilbage til kister, men når følget havde forladt stedet, gik et hold flygtningen i gang med at løfte kisten op og udtage liget, som var i pose og sænke det i jorden, og så kunne kisten genbruges.

Flygtninge skulle ledsages, når de skulle uden for lejren.

Luftværnschef N.F.Bundgårds var en strid person.

Han krævede, at hvis en flygtning for eksempel skulle til et hospital i København, så skulle vedkommende ledsages af en værnepligtig CB'er.

Tidligere skatteinspektør Børge Larsen var værnepligtig på det tidspunkt, og han fortæller, at han engang fik ordre til at møde i uniform og med ladt gevær for at ledsage en flygtning til København.

Børge Larsen fulgte ordren, selv om han nok syntes, at det med bevæbningen var lidt for meget af det gode.

Og da Børge Larsen og flygtningen efter en lang togrejse nåede frem til hovedstaden, marcherede han med gevær over højre skulder til den opgivne adresse og afleverede flygtningen.

Det foregik på en ganske almindelig, fredelig dag i efteråret 1945, og det har ganske givet vakt nogen forundring blandt befolkningen.

Beskæftigelse af de mange flygtninge.

Lejrchef Knud Botfeld fandt på at anskaffe høns og grise til lejrene og fik så flygtningene til at passe dem. Det gav god beskæftigelse og samtidig mere mad på bordet.

Og så blev der spillet dukketeater.

Flygtningene var fantastisk dygtige til med få midler som gamle aviser, lim og lidt farve at lave dukker. Og så spillede de dukketeater for de øvrige.

Engang havde de fået oversat "En søndag på Amager" fra dansk til tysk. Det var en

stor oplevelse - også for de danskere, der havde lejlighed til at se forestillingen og høre sangene på tysk.

Og man udnyttede iøvrigt de enkelte flygtninges evner på forskellig vis.

En dag mødte borgmester Peder Kirkegård op på luftværnskontoret, der nu var i lejede lokaler hos købmand P.Hansen. Borgmesteren ønskede en kopi af alle de cirkulærer, der var udsendt fra flygtningeadministrationen.

Men kontorleder Poul Larsen og hans assistent, der hed Knudsen, samt Kaj Ulm prøvede at forklare, at det ville tage dem flere måneder at lave det.

"Sludder", sagde borgmesteren: "Gå nu igang", og det resulterede så i, at man efterspurgte en maskinskriverske i lejren på Berritsgård - og en Frau Wolfdam meldte sig.

Hun fik udstedt et legitimationskort og gik fra Berritsgård til kontoret i Søndergade og fik jobbet på trods af nogen betænkelighed. Hun var jo tysk, og der skulle skrives på dansk. Men Frau Wolfdam kunne skrive blindskrift, og det gik stærkt, så hun var færdig på mindre end en måned.

Da man iøvrigt opdagede, at det gik så stærkt, ville man give fru'en fri den halve dag, men ellers tak. Hun elskede at skrive og ønskede at blive, indtil de andre holdt fyraften.

Ud over de her nævnte lidt specielle opgaver fik mange lov til at hjælpe omegnens landmænd med roehakning og optagning. Andre igen rensede voldgraven ved Berritsgård.

Og alt dette skete uden at lokale eller statslige myndigheder blandede sig.

Begyndende afvikling.

I Danmark havde man været af den opfattelse, at de tyske flygtninge skulle tilbage til deres hjemland senest i 1946.

Men de 4 allierede besættelsesmagter - Rusland, U.S.A., England og Frankrig, som hver bestyrede en del af det slagte Tyskland, havde problemer nok med at skaffe bolig til de mange, som var blevet dernede. Landet var jo meget ødelagt.

Men i 1946 begyndte rygterne om hjemsendelse at gå, fordi Knud Botfeld, der var udset til at skulle være med i organiseringen af flygtningenes hjemsendelse, blev overflyttet til Kolding, og Kaj Ulm flyttede ud på Berritsgård for at overtage opgaven som lejrchef i afviklingsperioden.

I efteråret 1946 kom der så meddelelse om, at de allierede besættelsesmagter ville begynde at tage imod flygtninge.

Selve planlægning af hjemsendelsen foregik i Århus, og man samlede flygtningene i nogle overgangslejre, hvorfra man sendte dem hjem i grupper på omkring 1.000 ad gangen. Senere sendte man dobbelt så mange af sted hver uge.

I begyndelsen af 1947 var der kun få flygtninge tilbage på Berritsgård, og Krenkerup var allerede nedlagt som flygtningelejr.

Den endelige afvikling af lejren på Berritsgård skete under ledelse af Kaj Ulm, Poul Larsen og Knudsen, og dermed var lejrene i Saksøbing definitivt lukket.

Godt 2.000 menneskeskæbner havde en tid været parkeret i Saksøbing.

Nu var de spredt og tilbage i hjemlandet. Og danskerne havde bevist deres organisationsevne og forståelse for mennesker i nød, selv om de kom fra "Fjendeland".

Flygtninge ved afrejsen fra Berritsgård i 1946.

RADSTED KIRKE

I danmarkshistoriens største byggeperiode omkring 1200-tallet opførtes ca. 2000 stenkirker, heriblandt Radsted kirke.

Allèen i Radsted, der kantes af smukke gamle kastanietræer, fører os fra landevejen frem til Radsted kirke.

Kirken ligger midt i landsbybebyggelse på en svag hævnning i terrænet, og den meget store kirke domineres ikke kun af et stort grundareal, men tillige af et tårn og spir, der med en samlet højde på 56½ meter ses vidt og bredt i det lollandske landskab.

Radsted kirkes særprægede tårn med lanternespir bliver gerne sammenlignet med kirketårnene i Nysted og i Kippinge, men på trods af sammenligningen er der intet i historien, der entydigt fortæller os, at der har været tale om samme oprindelige bygmester, dog er det værd at bemærke, at Nysted kirkes spir blev opført mindre end 30 år efter Radsteds, og at både Radsted og Kippinge fik fornyet deres kirkespir af samme arkitekt, nemlig H.C. Glahn. Det er derfor ikke helt uden grund, at de tre kirkespir har en vis lighed.

Den anseelige kirkebygning består i dag af kor og skib ud i et, men der er igennem tiderne sket store om- og tilbygninger. Tårnet, der er opført i 1400-tallet, har næsten samme bredde som skibet, og i den massive bygning ses tydeligt de indmurede syldsten.

På nordsiden af tårnbygningen findes det lille trappehus, hvor en smal spindeltrappe med svag belysning fører op til mellemstokværket og videre ad stejle trætrapper til klokkestokværket, hvor kirkens to store klokker er ophængt.

I samme stokværk er der tvillingglamhuller i alle fire sider, så ringningen kan høres over det ganske sogn.

Klokkernes dybe toner passer iøvrigt godt til kirkens øvrige format.

Over klokkerummet kan man så foretage den videre opstigning til det før omtalte lanternespir, og lanternehullernes svimlende højde giver her mulighed for en udsigt over Lolland og Falster af helt fantastiske dimensioner.

Frederik I overdrog i 1529 kirken til rigshofmester Mogens Gøye til Krenkerup, og i årene derefter sker der flere tilbygninger. Elisabeth Rosensparre opførte således i 1616 det nordlige kapel, hvor salig Aksel Brahe til Krenkerup blev gravsat.

Inde i kirken findes der i dag en glasvæg, der skiller kapellet fra den øvrige del af kirken, og herigennem ses blandt andet et epitafium fra 1628, som Palle Rosenkrantz har sat over sig selv og sine første to hustruer Helvig Rantzow og Elisabeth Rosensparre.

Desuden er Aksel Brahe og børnene Peter Brahe og Frantz Rosenkrantz nævnt.

Endvidere findes et epitafium fra 1660 over Palle Rosenkrantz og hans tredje hustru Elisabeth Lunge samt deres søn Jørgen. De tre personer er forevigtet i et fint oliemaleri.

Og når vi nu er ved gravminderne, så skal det også nævnes, at der i tårnrummets nordvæg er indsat to gravsten af gotlandsk kalksten.

Til højre en sten over Albrecht Gøye (søn af Mogens Gøye) og hustru Anna Rosenkrantz.

Til venstre en sten over deres søn Otto Gøye, der blev skudt i 1566 under krigen mod svenskerne.

Men det er ikke alene adelen, der har fået deres mindetavler i kirken.

Det gælder også almindelige beboere fra Radsted sogn, der helt modigt deltog i forsvaret af fædrelandet.

På tårnrummets sydvæg er ophængt en tavle med seks navne.

Der er tale om en orlogsmand, der mistede livet ombord på lineskibet "Chr. den 8." ved Eckernførde i 1825 samt fem landsoldater, der faldt i krigen 1848-50 og i slaget ved Dybbøl i 1864.

Mindetavlen er ophængt af unge fra Radsted sogn i 1866.

Elisabeth Rosensparre til Krenkerup var nok den adelsdame, der tilførte Radsted kirke flest tilbygninger.

Foruden det før omtalte nordkapel, lod hun opføre et våbenhus på kirkens sydside i 1621 - samme år som hun iøvrigt lod tårnet forhøje med et stokværk og forsyne med

det stolte lanternespir.

Efter at være ødelagt af en brand - forårsaget af et lynnedslag den 2. december 1898, blev spiret genopført i samme stil.

Ved lynbranden blev store dele af kirkens tagkonstruktion ødelagt, ligesom det gik voldsomt ud over nordkapellet. Kirkens to store klokker faldt også ned og blev ødelagt.

Samme skæbne ramte iøvrigt Slemminge kirke ved en lignende lynbrand mindre end tre år senere.

Men alt blev som sagt genopført, og to nye malmklokker blev støbt i 1899 af klokkestøber Otto i Hemelingen ved Bremen og ophængt i tårnets klokkestokværk.

Sakristiet (præsteværelset) er oprindeligt fra 1784 og opført på korets nordside, hvor der tidligere lå et Reventlow-kapel.

I sakristiet findes en række gravminder over tidligere præster ved kirken.

Går vi indenfor, overvældes vi af det store kirkerum, der næsten er en domkirke værdig, men udsmykningen er utrolig enkel. Efter den store restaurering 1868-70 er både altertavle og prædikestol ændret, og i dag prydes altertavlen hovedsagelig af et maleri, der viser "Kristus i Emmaus". Prædikestolens billedskærerarbejde forestiller "De fire evangelister".

Alterbordets stager er af nyere dato, hvorimod altersølvet stammer fra 1799 og er skænket af Hardenberg-Reventlow. Oblatskrinet er udført i ibenholt og sølv og stammer fra 1817.

Tidligere altersæt er gået tabt ved en brand i præstegården eller ødelagt af de hængende svenske tropper i 1658.

Men et enkelt klenodie er dog stadig i kirkenes besiddelse, nemlig det smukt ornamenterede dådsfad fra 1611, der sandsynligvis er af sydtysk oprindelse.

Som nævnt blev kirken i 1529 tilskødet Mogens Gøye til Krenkerup, og den indgik i 1736 i det oprettede stamhus for senere at blive indlemmet i grevskabet Hardenberg-Reventlow.

Ved generationsskiftet på Krenkerup i 1973 overgik Radsted kirke til selveje.

Kilde : Danmarks Kirker - Maribo amt.

Tekst : Holger Karlsen

Grafik : Poul E.Rasmussen

JUL PÅ SAXENHØJ

- en økonomas erindringer om juleforberedelser på en stor institution.

Jeg vil fortælle lidt om, hvordan julen formede sig i de år, jeg var ansat på Saxenhøj.

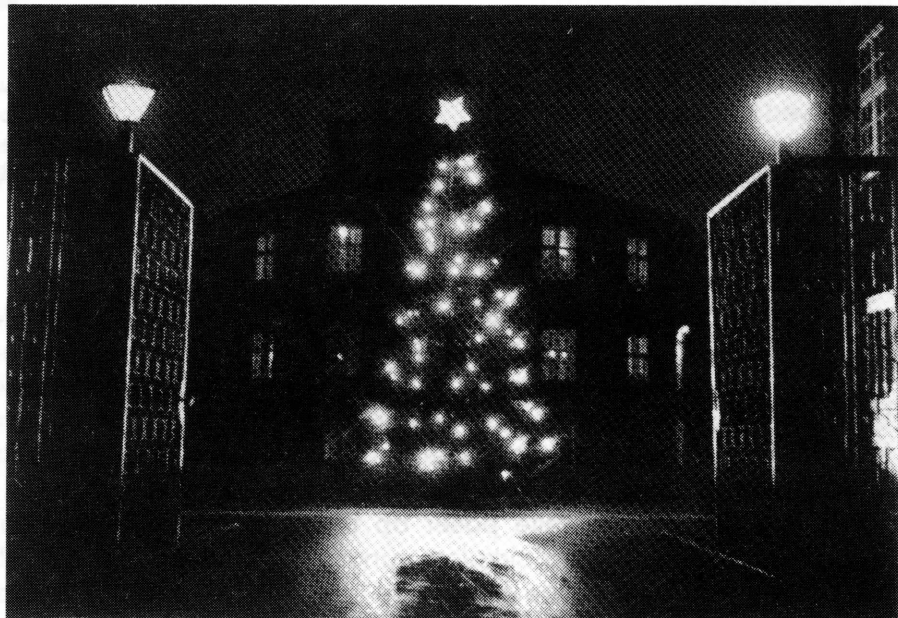
Jeg blev ansat i juni 1962 som økonoma-assistent og blev senere økonoma, og jeg var der til 1983 - ialt 21 år.

Allerede da jeg gik i skole, havde jeg min gang på SAXENHØJ - eller Anstalten, som det hed den gang. Jeg gik i klasse sammen med Tytte Gerner Nielsen, og min far, Hakon Lund, solgte al den benzin, som de brugte på Anstalten den gang.

Vi kom derfor op med regningen af og til, og når det blev jul, var vi altid oppe med tobak til patienterne.

Som barn husker jeg tydeligt det store juletræ, der stod i gården. Det kunne ses helt ned på Maribovej, og det blev altid rejst på inspektørens fødselsdag (Poul Gerner Nielsen - den 26. november).

Der var også et stort, flot juletræ, der stod i Runddelen. Det gik fra gulv til loft og var pyntet meget fint.

Så kommer vi frem til min egen tid på SAXENHØJ.

Når den store højtid nærmede sig, var der mange ting at tage vare på.

Der skulle bages, og vi bagte selv alle vores småkager - 4 slags.

Det var altid brunkager og vaniljekranse, og så kunne det for eksempel være jødekager og finskbrød.

Og så må jeg selvfølgelig ikke glemme klejnerne - ingen jul uden klejner.

Der var tale om meget store portioner, når det skulle strække til så mange mennesker. Vi bagte også lagkagebunde og skærekager som sandkage og lignende. Jo, der var nok at se til.

Når vi så nåede til første søndag i advent, fik alle afdelinger deres småkager, som de så selv skulle administrere.

De fik en dåse af hver slags i varierende størrelse. Jo større afdelingerne var, jo større var kagedåserne.

Ja, det var en hyggelig og travl tid, og i de første år havde vi en også del patienter til hjælp ved julebagningen.

Vi lavede selvfølgelig også selv julekonfekt, og det kunne være havregrynskugler, pebermyntetoppe og chokoladeknapper, og der skulle meget til, da der også skulle være konfekt til juleaftens godteposer sammen med figner, appelsiner og æbler.

Lidt nærmere jul var der afsat en dag til at lave de mange godteposer til patienterne. Vi stod ved et langt bord, og ved bordenden var der en, der talte poser op til hver afdeling og lod dem cirkulere rundt om bordet, hvor hver havde sit at putte i.

Når poserne have været rundt, så endte de atter ved bordenden, hvor der blev set efter, om nu alle havde fået, hvad de skulle have.

I vaskeriet havde vi lånt nogle store tøjkurve, hvor vi puttede poserne i til de forskellige afdelinger, og juleaften fik hver patient så en lækker godtepose.

I de første år, jeg var på Saxenhøj, havde vi gammeldags komfur, så der var meget varmt i køkkenet, når vi havde tændt for bageovnen, men efterhånden blev der moderniseret, og vi fik indrettet et nyt centralkøkken, som var dejligt at arbejde i.

Julen havde selvfølgelig også sine faste traditioner med hensyn til maden.

Juleaften fik vi altid flæskesteg i de første år, jeg var der, men senere blev det til andesteg og risalamande, og det var jo lækkert.

Mandelgaverne sørgede afdelingerne selv for, og der var altid stor spænding om, hvem der fik mandelen.

1. juledag serverede vi altid oksesuppe med kød i peberrodssauce og lagkage og småkager til kaffen.

Vi lavede 20 lagkager, der alle blev fint pyntet med flødeskum og chokolade.

Og der blev smurt ekstra fint smørrebrød i alle helligdagene.

2. juledag stod menuen på forloren skildpadde med hårdkogte æg og bagefter en dessert.

Og så må jeg da ikke glemme den traditionelle grønlangkål med hamburgerryg, der altid blev serveret den sidste søndag før jul.

På de enkelte afdelinger var der julepyntet med gran og nisser, og i opholdsstuerne var der juletræ, der var pyntet med julepynt, som patienterne selv havde lavet.

Og juleaften fik alle patienter hver en julegave.

I den gamle inspektørs tid forgik selve julehøjtideligheden i Runddelen, hvor alle samledes, og inspektørens kone - Inga Gerner Nielsen - læste juleevangeliet, og så fik patienterne den før omtalte godtepose.

Senere da Thor Gerner Nielsen kom til, gik han rundt på de forskellige afdelinger og læste juleevangeliet og ønskede alle en glædelig jul, og han glemte aldrig at komme ned i køkkenet og ønske os en glædelig jul.

Det var i det hele taget en hyggelig tid for alle os, der var ansat på Saxenhøj - en tid jeg mindes med stor glæde.

Jytte Romme.

Portræt af en munter mand.

Isenkræmmer Henrik August Meisner.

Når der fortælles små muntre historier om byens borgere, så er der altid een bestemt person som omtales, nemlig isenkræmmer Henrik Meisner. Selv om det er 44 år siden, han døde, så huskes han stadig af mange. Det, han huskes mest for, er hans muntre historier og replikker. Jeg skal i det følgende forsøge at tegne et portræt af Meisner og hans historier.

Han blev født den 19. januar 1879 i Stege, hvor hans fader var bundtmager. Meisner fik borgerskab som købmand i Saksøbing i 1906 og åbnede isenkramforretning i Vestergade 16 i den østlige ende, og nogle år senere i 1911 eller 1912 flyttede han forretningen til naboejendommen Vestergade 14, der den gang var nyopført.

Vestergade 16

Vestergade 14

Den 10. august 1910 kunne nemt være blevet Meisners sidste dag, idet han denne dag blev udsat for et revolverattentat. En af byens borgere, toldassistent og løjtnant von Rosen, kom ind i isenkramforretningen og udbad sig en samtale med Meisner, som han beskyldte for at være kæreste med von Rosens kone, hvilket Meisner dog benægtede. Beskyldningen viste sig også siden at være ubegrundet, men årsagen til mistanken var den, at Meisner den foregående aften var gået gennem von Rosens have, da han skulle ned til sin motorbåd ved havnen.

Von Rosen troede imidlertid ikke på Meisners forklaring og affyrede 3-4 skud mod ham.

Et skud ramte i skulderen, et i maven og et i ryggen. Ingen af skuddene var dog livsfarlige, og da doktor Nielsen havde fjernet kuglerne, kunne Meisner fortsætte med at ekspedere i forretningen.

Von Rosen meldte sig selv. Han fik ingen straf, men blev erklæret sindssyg i gerningsøjeblikket, og efter nogle måneder på Oringe blev han sat på fri fod.

En lille historie fra von Rosens tid på Oringe syntes jeg skal med.

Von Rosen gik hver morgen en tur i haven ved Oringe, og her blev han hver dag "passet op" af en mand, som stillede sig op og ærbødigt tog hatten af og sagde: "God morgen hr, løjtnant - hvor mange isenkrammere har hr. løjtnanten så skudt i nat. Denne daglige episode morede von Rosen meget.

Løjtnant von Rosen kom ikke tilbage til Saksøbing, men fra hans ca. 7 år i byen huskes han også som en særdeles aktiv foreningsmand, der arrangerede møder og fester.

Han var bl.a. medstifter af en række af byens sportsforeninger: Roklubben (1905), B.Frem (1906) og Gymnastikforeningen (1907). Han var også en af initiativtagerne til oprettelse af biblioteket.

Men tilbage til Meisner.

I Vestergade 4 (nu Den danske Banks parkeringsplads) boede en af Meisners gode venner, mekaniker Frederik Petersen, også kaldet "Frederik Donkraft".

Det skete, at de to gik en tur i byen, og en dag gik de ind på Centralhotellet og spurgte efter værten. Og da han kom, spurgte de, om de kunne få en frokost og vente med betalingen, til de havde fået afgjort et væddemål.

Det kunne de godt, og værten blev inviteret til at spise med, men under frokosten spurgte værten, om han kunne få at vide, hvad væddemålet gik ud på.

"Ja, jo! ser du Rasmus", sagde Meisner, "Frederik mener, at når kirketårnet engang vælter, så vælter det ud over Vestergade, men jeg mener, at det vælter over mod torvet".

Torvet 5 - Leif Kristiansen overtog ejendommen i 1953, hvor der således har været drevet isenkramforretning i næsten 70 år.

En ældre dame kom en dag ind i Meisners forretning for at købe et kogeapparat, og for at være sikker på, at hun fik det rigtige, bad hun om at blive ekspederet af chefen selv.

Meisner stillede nogle forskellige apparater på disken og fortalte om deres fordele og ulemper, men damen var meget i tvivl om, hvilket apparat hun skulle vælge.

Men pludselig fik hun øje på, at der på det ene apparat stod "MADE IN SWEDEN" og spurgte, hvad det betød.

"Jo, ser De", sagde Meisner, "det betyder, at maden ikke kan brænde på.

"Så er det det apparat, jeg skal have", sagde damen.

I 1916 åbnede der en meget eksklusiv restaurant på Torvet 5 (i dag Sy-og strikkecenter).

Byen havde ikke tidligere set noget lignende.

Der var koncert hver søndag eftermiddag og kun adgang for folk i selskabstøj, men "Palmehaven" lukkede efter kun 2 år.

Herefter købte Meisner ejendommen, som han lejede ud i nogle år til borgmesterkontor, konditori m.m.

Men i 1921 ombyggede han ejendommen og satte en etage mere på og fik lavet et udstillingsvindue på første sal, og så flyttede isenkrammeren ind i den nye butik.

I 1929 overtog Alfred Carstensen forretningen, men Meisner blev boende i ejendommen og begyndte som repræsentant for et firma i København.

Han købte en bil og satte en stor kuffert bag på bilen.

En af hans venner spurgte ham, hvad han handlede med, og Meisner svarede, at det kunne være lidt vanskeligt at svare på, men at vennen kunne købe et bundt sikkerhedsnåle.

"Hvorfor netop sikkerhedsnåle"? spurgte vennen forundret.

"Jo, ser du, de ligger nederst i kufferten, og så kan du jo få lejlighed til at se alle de andre varer, mens jeg finder sikkerhedsnålene.

Meisner ved Oreby kro

Meisner havde en motorbåd, og det skete, at han sejlede en tur til Oreby for at aflægge kroen et besøg.

Om han under et af disse besøg havde været så uheldig at falde i vandet, ved jeg ikke, men følgende lille historie har stået i et blad, der hed "Det muntre Hjul":

I lighed med Dana-ekspeditionens havundersøgelser, stak Meisner en sen aftenstund til bunds i Oreby havn for at undersøge ålens vandringer og torskens familieliv og kom til det resultat, at de mindste ål fandtes i Oreby havn, hvorimod han havde set større torsk på landjorden.

Meisner var altid glad og velfornøjet, altid med et muntert glimt i øjet og parat til spørgsmål og munterhed.

Alle måtte uvilkårlig syntes om ham, men det skete, at enkelte syntes, at han til tider var lidt for næsvis.

En dame i byen, som af en eller anden grund var lidt på kant med ham, kom en dag kort før jul gående i Juniorsgade. Imod hende på samme fortov kom Meisner, men da damen fik øje på ham, gik hun over på det modsatte fortov.

Da Meisner så det, gik han også over på det anden side, og et møde var uundgåeligt.

Da de mødtes, tog Meisner hatten af og sagde: "Jeg vil gerne ønske Dem en glædelig jul, frue.

Og damen, der troede, at Meisner ville forlige sig med hende, sagde: "Jeg vil da også ønske Dem en glædelig jul, hr. Meisner.

Men Meisner fortsatte blot: "Det er en skam, at det ikke er frostvejr, for så ville jeg have tisset Dem en glidebane".

Jeg husker Meisner som en lille, korpulent herre med et muntert glimt i øjet, en særpræget stemme og en smittende latter. Han grinede altid selv højest, når han havde afleveret en af sine muntre bemærkninger.

Ham og hans kone Vally cyklede meget, og deres cykler var aluminiumsfarvede, samme farve som lysmasterne på torvet. Det siges, at Meisner malede deres cykler, mens maleren var gået til frokost.

I forbindelse med Marchall-planen var der arrangeret nogle kurser i Nykøbing F. angående handel.

Et af disse kurser var for handelsrejsende, og her deltog Meisner.

Kurserne blev ledet af en amerikaner og oversat af en tolk. Lederen gjorde meget ud af at forklare deltagerne nødvendigheden af "at komme til sagen" og ikke spilde tiden med unødvendig snak.

Men så var der en herre på bageste række, der bad om ordet.

"Jeg hedder Meisner, og jeg kommer fra Saksøbing", sagde manden. "Jeg vil gerne sige, at det med at komme til sagen, det har jeg altid benyttet mig af".

Tolken oversatte, og lederen så meget tilfreds ud.

Meisner fortsatte: "Når jeg besøger en kunde, så fortæller jeg en lille historie, og så fortæller kunden en, og så siger jeg: Skulle vi så ikke se at komme til sagen".

Tolken oversatte, og lederen gned sig i hænderne, det var da rart, at de havde forstået, hvad det hele gik ud på.

Men Meisner fortsatte: "Når jeg så har sagt, om vi ikke skulle se at komme til sagen, så siger kunden gerne: Skal det være Hof eller Tuborg, og så sætter vi os og drikker de to bajere, og så "sæller" jeg ham en hel masse.

Henrik Meisner døde 1. påskedag 1951, ramt af et hjerteslag. Han blev 72 år.

- fortalt af **Johan Jørgensen.**

SAKSKØBING ROKLUB - 90 ÅR

Flere af Sakskebings sportsklubber har sin oprindelse fra tiden omkring århundredskiftet - det gælder også roklubben.

Hvis vi blader i de gamle aviser, så kan vi se, at der allerede et par år før roklubbens officielle start blev gjort forsøg på at starte en roklub i Saksøbing, idet der den 11. maj 1893 blev afholdt generalforsamling og indvielse af klubbens båd "Skum".

Under mødet kom der også forslag frem om at opføre et bådehus i passende størrelse.

Men medlemstallet var ringe og interessen fra byens borgere begrænset, så dette første forsøg gik åbenbart i sig selv igen.

Først da den navnkundige og sportsinteresserede løjtnant von Rosen nogle år senere atter forsøgte at stable roklubben på benene, lykkedes det.

Og det er således fra denne dato (4.juli 1905), at Saksøbing roklub har sin start. Von Rosen blev klubbens første formand.

Klubbens ledelse arbejdede på, at der skulle være tale om mere end motionsroing og meldte derfor klubben ind i Dansk Forening for Rosport allerede i 1906.

Man begyndte nu at deltage i kaproning med nabobyerne, og et af de første kaproningshold bestod af: Skomagermester Charles Valentin, tømrermester Konrad Topp, L. Simonsen og blikkenslagermester Axel Jensen med von Rosen som styrmand.

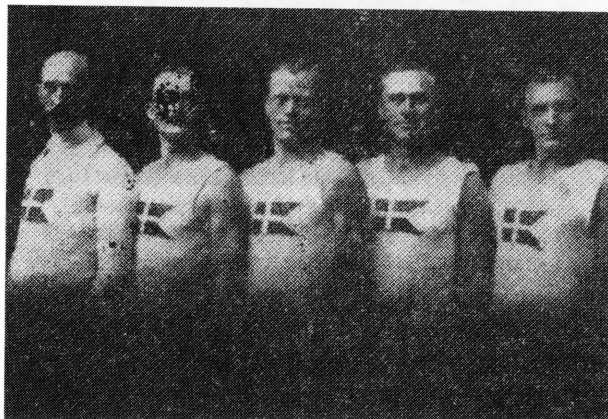
Interessen om roklubben steg og dermed også medlemstallet, og der blev roet flittigt.

Allerede i 1910 fik klubben sin første store sejr, idet et hold bestående af tømrer Konrad Topp, murer Henrik Topp, tømrer J. Berner, murer A. Borello med S. Levring som styrmand vandt Kalvebodløbet.

Og vinderne blev modtaget med stor begejstring af byens borgere.

Selv om 1.verdenskrig lagde en dæmper på rosporten, så begyndte det navnkundige "Dosehold" at gøre sig gældende. Det bestod af Chr.Dose, Vald.Dose, Martin Larsen og Axel Rasmussen med K.Simonsen som styrmand.

Holdet gik fra sejr til sejr. I 1921 vandt de Danmarksmesterskabet på Fåborg fjord og nogle år efter vandt de Det nordiske Mesterskab.

"Doseholdet"

Efter nogle år med trange forhold i klubbens første bådhus, der lå på Rørbæk-siden, fik man efterhånden fremskaffet penge til et nyt bådhus, og den 17. september 1922 blev roklubhuset, som vi kender det, indviet.

Datidens unge var meget interesseret i sport, og en af de ivrigste og mest kendte var Arnold Schwartz, der i 1921 vandt både det danske og det nordiske mesterskab i sculler. Han deltog også i verdensmesterskaberne i Paris.

Ved 50-års jubilæet i 1955 var statsradiofoniens sportsredaktør Gunnar Nu-Hansen i Saksøbing for at optage en reportage.

Gunnar Nu-Hansen sammen med borgmester P. Kirkegård og klubbens daværende formand blikkenslagermester Holger Knudsen.

I de følgende 40 år har roklubben sat sit sportslige præg på Saksøbing. For de gamle, der efterhånden ikke kunne klare den hårde træning og derfor overgik

til motionsroning, kom der unge, friske kræfter til, og selv om der ikke har været tale om at gøre sig gældende på verdensplan, så har skiftende roere hentet pæne resultater hjem til deres gamle klub.

Mange af byens unge har gennem årene stiftet bekendtskab med det våde element ved at melde sig ind i Saksøbing roklub.

Kanindøb 1974

Og kaninerne måtte efter endt læretid igennem den mere eller mindre behagelige kanindøb. Men alt blev taget med den morskab, der netop hører med til denne handling.

Så sent som i 1991 skete der en sprængning af den agtværdige, gamle roklub, idet en stor del af klubbens medlemmer meldte sig ud og dannede en ny roklub "Fjorden".

Men tilsyneladende lever begge klubber i bedste velgående, og Saksøbing roklub kunne i juli 1995 fejre 90-års fødselsdag med mange lykønskninger og fortsat god skub i årene.

Holger Karlsen

DET SKETE I SAKSKØBING FOR 100 ÅR SIDEN

Østlollands Avis 1895

Januar

15. Vælgermøde i anledning af rigsdagsvalget: På grund af forventet stor tilstrømning er vælgermødet flyttet fra Hotel du Nord til Rådhusalen, der med omliggende værelser kan give plads til 500 tilhørere.
24. Trommekongen fremfører stor kunstforestilling på Hotel du Nord.

Trommekongen.

Hotel „du Nord“ i Saksøbing.

Førstkom. Fredag, Lørdag og Søndag, Kl. 8,
stor elegant Kunstforestilling.

Nyt for første Gang i Saksøbing.

Alt Nyheds. — Uden Konkurrence.

Vi Programmet fremhæves:

Mekanisk Figur-Teater.

Instrumental-Koncert

paa mange udenlandske Instrumenter.

Romiske Haand-Karikaturer.

Trommekongen

i fuld Fart paa 14 Trommer m. m. m.

 Under Forestillingen assisteres af
Byens Musikkorps.

Billetpriser: 1ste Plads 75 Øre, 2den
Plads 50 Øre; Børn det Halve.

Urbødigt

387

C. Schenstrøm.

26. Fonografen i Saksøbing: Ingen bør forsømme at høre fonografen, som fra tirsdagen den 29. ds. forevises på "du Nord" i sin nyeste og forbedrede skikkelse. Overalt, hvor den er forevist, har den gjort kolossal lykke.

Hr. Redaktør Hermanfen!

Deres Referat af mine Udtalelser ved Generalforsamlingen i den konservative Klub den 27de d. M. er af den Bestaffenhed, at der let kommer en aldeles forkert Mening deri, idet jeg kun har udtalt, „at den var en Bjalt, der ikke turde stemme efter Overbevisning.“

Saksøbing, den 30te Januar 1895.

H. M. H. Koch.

Februar

1. "Saksøbing i Viser og Vers" opførtes i aften på Saksøbing teater for sidste gang, og de mange morsomheder vakte stærkt bifald hos det talrige publikum.
9. Kanefart: Forpagtere fra Saksøbing omegn foretager i dag kanefart til Bandholm.
15. Når isen lægger bro: I går kørte den første kane over isen fra Guldborg F til Lolland, ligesom Saksøbing havde besøg fra Fejø pr. kane.
18. Bispisning: 110 portioner kødsuppe vil blive uddelt på onsdag til trængende i Saksøbing. Det er understøttelsesforeningen, der står for bispisningen.

**Stor fed norsk Flommefild,
Klipfisk,**

fineste Kvalitet, billigst hos

M. Frederiksen,
Kirkestræde.

10. aug. To cyklister undlod i tide at standse for en vogn, der kom imod dem, uagtet den kørende gjorde tegn til dem om at stoppe, da han vidste, at hesten var sky. De foranledigede derved, at vognen væltede og fik forskellig skade. For den adspredelse ere de ved politiretten idømte en mulkt på 15 kr. samt hver 22 kr. 50 øre i erstatning til køretøjets ejer.
15. aug. Flere hundrede storke samledes i går på en mark nær ved Guldborgsund, hvor de holdt flyveøvelser.
5. sept. Høstfesten i Oreby:
Som man vil se af nedenstående avertissement. bliver der på søndag nem lejlighed til at gæste Oreby, idet en pram er indrettet til passagerer og tages på slæb af dampbåden "Willemoes". Prammen vil afgive siddepladser til over 50 passagerer og vil blive pyntet med grønt og flag.

Sakskøbing-Oreby.

Søndag den 8de ds. afgaar Dampbaaden „Willemoes“ med en til Passagerer indrettet Pram fra Sakskøbing Kl. 2, 4, 8 og 11, og fra Oreby Kl. 3, 6, 10 og 12. Billet à 25 Øre Tur og Retur 35 Øre. Børn 15 Øre og 25 Øre, faas ved Indtægningen. 895

25. okt. Skrivekursus i Sakskøbing:
Skrivelærer Emil Brandt fra skriveminstituttet kommer her til byen for at begynde et kursus i håndskrift.

Vi anbefaler de handlende og kontormænd at gøre sig bekendt med hr. Brandts metode, da det dog har en vis betydning for de unge mænd, de have under sig, i tide at få dannet sig en håndskrift.

Grindringsliste.

Routeen Guldborg L.—Sakskøbing.

Daglig afgaar fullet Omnibus:
Fra Telegraf- og Brevsamlingsstedet i Guldborg Kl. 6 $\frac{1}{2}$ Morgen til Jernbanestationen i Sakskøbing; fra Sakskøbing Kl. 3.10 Efterm., fra Jernbanestationen til Guldborg. Paa Routeen frem og tilbage standses ved alle Biveje for at optage og afsætte Passagerer.

Jordemoder.

Bladsen som privat Jordemoder for Vigsnæs og Taars Sogne er ledig. Den aarlige Løn er 190 Kr. samt fri Bolig med Have. Ansøgninger herom, vedlagt bekræftede Afskrifter af Lørebrev og Anbefalinger, indsendes til underskrevne Sogneraad inden den 10de September.

Taars Sogneraad pr. Sakskøbing,

8. nov. Fra byrådet:
Andragende fra vægter Hansen om et regnslag - overgaves til kammerråd Trubschenck til videre besørgelse.
Bankagent Grundtvig foreslog på gasudvalgets vegne, at lygten ud for gæstgivergården "Falster" og lygten ved sprøjtehuset skulle brænde hele natten.
Efter kort diskussion vedtoges at lade lygten ved sprøjtehuset brænde hele natten og den anden omtalte til kl. 1 nat.

13. marts Saksjøbing grisetur: Prisen var i dag fra 6-8 kr.
14. marts Til advarsel: Den uskik " at binde bag i", når der ligger sne på jorden, har i dag ført til, at en dreng fik sit ene ben knust i et vognhjul.
17. marts Byrådet: Klage over at der udkøres sne og dermed følgende uhumskheder fra byen til Sies park og Skovvejen.

Til

Konfirmationen

anbefales

pyntede og upyntede
Damehæfte

i stort Udvalg billigt

i Udstrikkeri & Garnhandelen, Brostræde,
Sægtjøbing.

N. Nielsen.

En Staldkarl og

en Hollænderlærling

kan til 1ste Maj faa Plads paa Nodsnæs
pr. Sægtjøbing. 300

1. april Der opføres ny brugs og forsamlingshus i Vignæs.
8. maj Jordstykket mellem jernbanen og møllen(Saxemarken), hvor sukkerfabrikken skulle have ligget, købes af købmand P. Hansen.
15. maj Brolægning af Søndergade snart færdig - derefter er det Juniorsgade.

31. maj Kransen hejst på Kalø nye mølle, den gamle skal bruges til efter høst.
8. juli Forsvarsbrødrenes tur til Svendborg i går med dampbåden "Polyrene" var meget vellykket trods nogen søsyge. Der var afgang kl.5½ fra havnen, og kl.12½ nåede man Svendborg. Ud på natten var man atter tilbage i Saksjøbing.
19. juli Fra byrådet: Klage over brønden i den kommunen tilhørende ejendom kaldet "Thurins Sted". Klagen var berettiget, da der nu kun var ½ alen vand, og posttræet var i uorden.
25. juli Slemminge: Forbrugsforeningens udsalg er lukket mandag den 29.ds.
26. juli Dampbåden "Willemoes": I fredags kom paketten efter en hård rejse endelig til Oreby og da vinden lørdag morgen var kontra, bestiltes slæbebåd Der blev straks tændt fyr under maskinen og sendt bud efter maskinmesteren, der imidlertid var sengeliggende. Nu var gode råd dyre for at få slæbt paketten ind med de længe savnede varer. Kaptajnen brød besætningsreglerne og passede selv maskinen, mens en anden sejlkyndig tog roret. Men politiet var ikke glad, det var en overskridelse af reglerne, og dampbådens kasse blev berøvet for 10 kr.

2 Favne tørt Bøgebrænde

er til Salg hos
250

Lærer Nielsen,
Øster Næstved.

Opløb og Pebernødder

anbefales fra

1129

Otto Hansens Konditori.

➤ Julekvas ⬅

af alle Slags, billigt i

1128

Otto Hansens Konditori.

Hjemmelavet Grisesylte

faas hos

M. Frederiksen,
Kirkestræde.

Saxkjøbing

Haandværker-Sangforening

afholder **Børnebal med Juletræ** 2den Juledag, Kl. 6. Billetter à 25 Øre faaes hos Barber Wigal til den 24de Debr. Hvert Barn faar foruden en lille Gjenstand paa Juletræet, en Kop Kaff med Brød.

Efter Børneballet **Bal for Børne**, hvori Fremmede kunne deltage, naar de indføres ved et Medlem.

1131

Besthyrelsen.

Otto Hansens konditori på hjørnet af Torvet-Torvegade omkr. 1900

LOKALHISTORISK ARKIV

Formandens beretning på generalforsamlingen den 23.2.1995.

Ja, meget er jo det samme som sidste år, når man skal fortælle om det med arkivering, registrering, besøg af brugere o.s.v. og alligevel er der sket en masse ting i det daglige, for arkivet er jo ikke kun gamle fotos og gulnede papirer. Det præges i høj grad også af de mennesker, som færdes der - som har deres ugentlige gang i arkivet og som lægger en god del af deres tid og interesser der.

Man lærer hinanden at kende - også i det private, og flere har kendt hinanden fra børn, hvilket giver en helt speciel og fri omgangsform. Og man tager del i hinandens glæder og sorger.

I 1994 blev vi alle rystet af Ole Kock Jensens - og kort efter Hakon Winthers sygdom og død. På mindre end en måned var de begge to væk - det er næsten ikke til at fatte.

Begge var meget interesseret i arkivets arbejde og meget engagerede i de årlige udstillinger, hvor flere af arkivets folk havde et godt samarbejde med dem.

Hakon, der boede tæt på arkivet, havde sin daglige gang der - ind og ud af døren med mappen under armen og spadserestokken i hånden.

Så kom han med et foto, så med et stykke papir, som han havde fået af en eller anden, han var rendt på, og så med et kassettebånd, som han havde optaget.

Han var så utrolig aktiv og slet ikke til at bremse, troede vi - og sikkert han selv med.

Hakon var virkelig blevet en del af gadebilledet i Saksøbing. Han færdedes dagligt til fods eller på cykel - hilsende til højre og venstre.

Han ville det hele og nåede det meste. Han havde ialtfald den glæde, at det hele gik som smurt i hans formandstid i Lokalhistorisk forening.

Han fik et godt liv med sine mange interesser - og til sidst en begravelse, som han selv havde ønsket det, tror jeg - fulgt af familie, mange venner og forbindelser til alle sider: men vi våndede os - privat, i arkivet og i foreningen.

Den lokalhistoriske udstilling i 1994 om trafikken i Saksøbing blev altså sidste år med Hakon Winter og Ole Koch Jensen i udstillingsudvalget, som iøvrigt også det år formåede at lave en god og interessant udstilling, der trods alt blev velbesøgt, selv om det flotte vejr ikke ligefrem opfordrede til museumsbesøg.

I 1995 handler den lokalhistoriske udstillingen om 25-året for kommunesammenlægningen. Udstillingen er kommet i stand efter henvendelse fra kommunen til arkivet, og såvel museumsforeningen som lokalhistorisk forening er involveret.

Der er udgivet et nyt årsskrift i 1994, og overskuddet deles mellem forening og arkiv. 1993-udgaven er udsolgt.

Årsskrifterne indeholder forskellige lokalhistoriske artikler, der samles og redigeres af Holger Karlsen. Tak for det.

Sidste år sagde jeg, at arkivets store ønske var et EDB-anlæg med arkivprogrammet ARKIBAS, men vi vidste jo også, at det var dyrt, så nu manglede vi bare en m/k-er med en pose penge. Det er den slags, man siger, men ikke tror på - det sker kun i eventyrene.

Men alligevel kom Karen Thaaning Stefensen en dag og sagde, at hun havde en bankbog fra den nu nedlagte afdeling af Dansk Kvindesamfund i Sakskøbing, og at hun gerne ville forære arkivet denne bog, der havde et pålydende på 9.905 kroner.

Det kan nok være, at der blev glæde i det lille arkiv takket være disse rare penge. Sammen med 1.000 kroner fra Lollandsfonden er vi nu kommet opfyldelsen af vort ønske et stort skridt nærmere.

Og ved fortsat at spare og forhåbentlig slippe for uforudsete udgifter, håber vi at kunne anskaffe såvel anlæg som program sidst på året. Tusind tak til de gode givere.

Men så har vi ganske vist det problem, at flere af vore flittige medarbejdere siger: "Får vi EDB, så er vi overflødige - så kommer vi ikke mere".

Nej, sig ikke det. Der vil stadig være brug for mange hænder og hoveder - der er stadig meget arbejde, der skal gøres, men EDB vil gøre det mere spændende for de nye og yngre medarbejdere, der forhåbentlig kommer til om nogle år.

Der er nok ingen tvivl om, at vi har Lolland-

Falsters bedste arkiv, såvel lokalemæssigt som hvad angår hjælpemidler - mikrofilm og fotolokale, og nu har vi lige købt mikro-kort over samtlige kirkebøger indtil 1891 for alle sognene i kommunen. Det er mere overskueligt og sparer kirkebøgerne, der efterhånden bliver slidt af den megen brug.

Efterårets store og glade begivenhed var udgivelsen af "Støvmidernes" bog om fæstegårdene under Krenkerup i Radsted, Slemminge og Fjelde.

Den bog kan man kun gratulere de fire herrer, Preben Poulsen, Poul Jensen, Johan Jørgensen og Bent Jensen med.

Ingen tvivl om, at det har været et stort plus, at I har været fire mand om bogen og har kunnet supplere hinanden og delt arbejdet.

Der står utrolig mange oplysninger i bogen, og det er en flot og meget spændende bog. Det er et stort plus, at den henviser til på hvilke matrikelnumre, de forskellige personer er født - en stor hjælp for slægtsforskere.

Til sidst en takkerunde:

En stor tak til kommunen (byrådet) for tilskud og gode lokaler. Vi føler os virkelig godt behandlet og skønner også på det. Tak til bestyrelsen for godt samarbejde, og tak til arkivets leder Erik Larsen og alle medarbejderne.

Tak for en god og hyggelig atmosfære og et godt sammenhold.

Vi følger med de nye tider og værner om de gamle.

Ingrid Bandholm Jensen.

LOKALHISTORISK FORENING I SAKSKØBING

Formandens beretning på generalforsamlingen den 23.2.1995.

1994 blev et forandringens år på flere måder, hvor vi af de gode sider kan nævne, at medlemstilgangen fortsat blev styrket en anelse.

Det er vigtigt, uanset det gælder ledelse af en bestyrelse eller en virksomhed at sætte sig nogle mål og foretage fornøden planlægning.

Det kan meget vel tænkes, at såvel mål-sætning som planlægning må tages op til en revurdering indtil flere gange.

Det er der ikke noget forkert i - snarere tværtimod. Det har vi i bestyrelsen måttet sande ikke mindst i forbindelse med Hakon Winthers død.

Det er uhyre svært at videreføre det, som han har været med til at grundlægge. Det kan ikke bortforklares.

Men det er dog lykkedes os, at få såvel efterårsprogrammet 1994 som forårsprogrammet 1995 sat i værk.

Med de erfaringer, vi har gjort os omkring det arbejde, og med det forslag vi selv stiller til den nye bestyrelses sammensætning, har vi en tro på, at nu vil det også køre i fremtiden.

Det er en meget væsentlig grundsten i hele strukturen i ledelsesarbejdet - det at tro på foreningens fremtid.

Men i virkeligheden er det også en væsentlig del af medlemmernes ansvar, at foreningen kører videre. For formand og bestyrelse kan gøre sig alverdens bestræbelser i at trække medlemmerne bort fra fjernsynet og sofaen en aften som denne, uden at det bærer frugt.

Derfor skal vi i bestyrelsen henstille, at medlemmerne bakker deres forening op. Jo mere I gør ud af at støtte foreningen, jo sjovere synes vi, at bestyrelsesarbejdet er. og jo flere spændende arrangementer får vi sat på programmet.

Vi vil forsøge at sprede os over et vidt spektrum af aktiviteter af lokalhistorisk betydning.

Vi modtager dog fortsat gerne forslag til nye arrangementer, da vi mener, der så vidt muligt skal være noget for enhver smag.

Sidste år omtalte Hakon Winther, at det er et gode at have en likviditet at trække på, hvorfor de likvide midler var blevet styrket. Umiddelbart ser det ud, som om vi ikke helt lever op til dette i 1994.

Bestyrelsen ser dog ingen faresignal, idet foreningen denne gang er ene om at finansiere udgivelsen af det lokalhistoriske årsskrift, hvor det tidligere er sket sammen med arkivet.

Der er således et lager - et aktiv - i form af bøger, hvortil indtægten først kommer i 1995, men hver de fornødne udgifter til trykning m.m. blev afholdt i 1994.

Desuden mener vi ikke i bestyrelsen, at beholdningen af likvide midler bør stige år efter år, Det tjener jo intet formål, da det kunne danne det indtryk, at der ikke er behov for denne likviditet. Og det er ihvertfald ikke i overensstemmelse med sandheden.

Af vore mange succesfyldte arrangementer skal vi nævne studiekredsaftenerne i vinteren 1993/94.

Det var spændende og interessante emner, der var fremme, og vi havde faktisk planlagt at genoptage succesen her i vinteren 1994/95, men har måttet skrinlægge det ihvertfald en tid.

Vi havde en ualmindelig god aften i marts måned, hvor Bjørn Ohl præsenterede os for sin udlægning af Gustav Wied.

Det blev en aften, hvor der kom gang i lattermusklerne.

Sang- og krønikeaftenen løb fint af stablen. Saxekoret under ledelse af Margrethe Kristiansen sang kendte og mindre kendte sange, og Frede Mortensen, Herman Hansen m.fl. fortalte historier om Saksøbing og byens tidligere beboere.

Også denne aften var det svært at holde styr på de rigtige grimasser på grund af latteren.

Vi arrangerede i maj måned en aften på Saxenhøj, hvor bl.a. Thor Gerner Nielsen talte om stedets historie, og vi vandrede rundt og så de mange værksteder og andre muligheder for aktivering.

Det var en lukket verden, der denne aften blev åbnet for vore øjne.

I juni måned åbnede udstillingen "Trafikken i Saksøbing gennem 1000 år" med et stort optog igennem byen, hvor praktisk taget alt, hvad der kunne krybe og gå i form af bondekoner, vejfarende skærslibere, bedre borgerfolk, daglejere, slagtere og kørende handelsmænd med levende grise deltog.

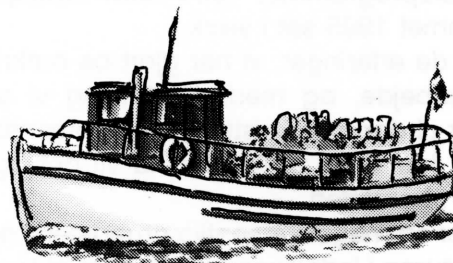
Det var en interessant og levende udstilling, der udover at beskæftige sig med trafikken også omfattede en udstilling med ølbrygning, hvor der ved flere lejligheder var prøvesmagning på det hensatte øl.

Udstillingen besøgte af ialt 2.719 gæster. Grunden til det lavere besøgstal i forhold til året før, skyldes dels den ringere placering i Torvegade i forhold til Søndergade og det ualmindelige gode vejr, som trak folk til stranden snarere end på udstilling.

Der blev dog spædet pænt i sparebøssen, ligesom der blev omsat en del hæfter og postkort.

Dagen efter åbningen af udstillingen sejlede en gruppe forventningsfulde personer ud til øerne i Nakskov fjord på to både. Det startede med overskyet vejr, men endte i solskin og frisk vind.

Det var en tur, der sagtens kunne tåle en gentagelse, idet ikke alle personer, der havde ønsket det, kunne komme med.

På en dejlig, smuk sommeraften i juli måned oplevede vi Engestofte kirkes smukke og enkle udstråling og hørte om dens historie.

Derefter så vi Ruth og Leif Hansens gård i Olstrup og hørte om slægtens historie gennem 250 år.

I september fik vi som sagt udsendt det nye efterårsprogram, hvor den første af søndagsturene gik til Nysø ved Præstø. Vi så Thorvaldsens værker og beundrede den strengt symmetriske stilart, som er karakteristisk for Nysø.

Nysø bebos af ejeren og fungerer som sådan ikke som museum.

Det var også i september måneds sensommersol, at Anne Christiansen tog imod i Middelaldercenteret som middelalderkvind og førte os rundt og fortalte om dette historiske eldorado skabt i moderne tider, men efter gamle tegninger.

Det efterfølgende besøg hos naboen SID-centeret var ikke mindre interessant.

Den sidste af vore efterårsture gik til Reventlov-museet, hvor Jørgen Holm på fremragende vis fortalte om parkens træer og planter og hvilken indflydelse, han har haft på deres opvækst og udvikling.

Vi så også selve museet og kunne derved danne os vort eget indtryk om C. D. F. Reventlovs liv og levned og ikke mindst, hvad han har betydet for dansk bondesamfund.

Som det sidste arrangement skulle vi have opført et julespil af pastor Karl Lindquist, men af forskellige årsager måtte vi skyndsomt aflyse det hele.

I stedet fik vi Jørgen Holm til ved en lysbilledforedrag - i fortsættelse af besøget i Reventlowparken - at fortælle om en stor del af de parker, hvor han har haft indflydelse på indretningen.

Det lykkedes alligevel at få en fremragende aften i november.

Det var ligeledes i november, at det lokalhistoriske årsskrift kom på gaden. Det er 2. oplag, og det er vort håb, at vi kan sende et sådant ud med jævne mellemrum omend dog ikke hvert år.

Det var en stor glæde, da "Støvmiderne" fuldendte deres værk med Grevskabet Hardenberg-Reventlovs Fæstegårde.

Sakskøbing kommune er således - os bekendt - nu landets eneste, hvor samtlige gårde er registreret flere hundrede år tilbage.

I sandhed et gedigent stykke mesterværk.

I 25-året for kommunesammenlægningen finder vi det naturligt at berøre også dette emne her.

Derfor vil vi i april måned arrangere en aften med Hans Bech, ansatte og politikere fra Sakskøbing kommune, som vil fortælle om, hvad kommunesammenlægningen medførte.

Sommerens udstilling vil beskæftige sig med samme emne.

Til marts har vi planlagt at arrangere en aften på Slemminge gamle skole i samarbejde med Slemminge-Fjelde beboerforening, hvor "Støvmiderne" får lejlighed til at komme til orde i en omtale af Grevskabet Hardenberg-Reventlovs Fæstegårde.

Ved samme lejlighed vil Herman Hansen omtale en serie lysbilleder om gårdene i Slemminge-Fjelde.

Til sommer har vi et havemøde hos Bettina og Frede Winther i Radsted på programmet, og inden da vil provst Roland samme aften have fremlagt Radsted kirkes historie.

Vi vil sluttelig rette en tak til alle de, der på en eller anden måde har støttet vor forening. Det varmer vore hjerter hver gang, der falder en klingende mønt i sparebøssen.

Det betyder utrolig meget for foreningens gode rygte, når kustoderne giver sig tid til at snakke med de mennesker, der besøger vores udstillinger.

Det er meget forskelligt, hvad folk får ud af de plancher, billeder m.m., vi hænger op, thi det sete afhænger af øjet, der ser.

Men en god snak skaber bedre forståelse.

Vi husker med glæde, at Sakskøbing tambourkorps lagde vejen rundt omkring Torvegade på deres vandring gennem byen. Det har ligeledes stor betydning, at vi har Lokalhistorisk arkiv og Museumsforeningen Saxtorp med - de forskellige personers faglige ekspertise er vigtig, og vi er glade for det gode samarbejde.

En tak skal lyde til alle de, der på den ene eller anden måde har ydet en indsats - har taget tid af deres dagligdag til det lokalhistoriske arbejde.

Henry Olsen.

